

LAPIDOMANEN

STENVENNERNE - KØBENHAVNS AMATØRGEOLOGISKE FORENING

51. årg. nr. 1

Januar 2025

Mange besøgende på mineralmessen i Hamburg-Schnelsen beundrede bl.a. disse gennemskårne fossile kogler fra træet *Araucaria alvarezii*. Læs mere om foreningens tur til messen i bladet.

Foto: Finn T. Sørensen

INDEX

Annonce: Middag før generalforsamlingen.....	2
Indkaldelse til generalforsamling.....	3
I flyveøglens fodspor!.....	4
Kontingentet for Stenvennerne via Betalingsservice.....	5
To af de første kvindelige geologer.....	5
Stenvennernes julefrokost.....	6
Turen til stenmessen i Hamburg d. 7. december 2024.....	8
Det er verdens højeste bjerg, men måske har du slet ikke hørt om det.....	11
Stump af Danmarks første flyveøgle-fossil fundet ved Stevns Klint.....	15
Mineraler sælges.....	17
Københavnske Urban-facade-fossiler.....	18
Telefonfabrikken fejrer 20 års fødselsdag.....	24
Diaspor - sultanit.....	25
Stenvennernes forårsprogram.....	26
Nye medlemmer.....	27
Godbidder til auktionen.....	28

Middag før generalforsamlingen fredag d. 7. marts 2025

Afholdes i Fællesrummet på Telefonfabrikken, Telefonvej 8, 2860 Søborg

Kl. 17:30 - 19:00. (Generalforsamlingen starter kl. 19:00)

Pris: 150 kr.

Betaling: til kontronr. 2255-8972486621 eller MobilePay 3027 2581

Tilmelding til kasserer Finn Kiilerich-Jensen senest d. 1/3-2024 på tlf.: 3027 2581 eller på mail: stenvennerne@gmail.com

Indkaldelse til generalforsamling

Kære stenvener

Der indkaldes til ordinær generalforsamling i ”Foreningen af Stenvener. Københavns Amatørgeologiske Forening”

Fredag den 7. marts 2025 kl. 19.00 i Telefonfabrikken, Fællesrummet, Telefonvej 8, 2860 Søborg.

Hvis kontingentet er indbetalt sent, vil det være nødvendigt at medbringe postvæsenets kvittering eller lignende dokumentation for betaling af kontingent for at kunne deltage i mødet.

(Kl. 17.30 Middag i Telefonfabrikken, se annoncen)

Dagsorden ifølge vedtægterne:

1. Valg af dirigent
2. Bestyrelsens beretning
3. Regnskab og fastsættelse af kontingent
4. Indkomne forslag
Der er ikke indkommet nogen forslag om tilføjelser eller ændringer af vedtægterne. Øvrige forslag må være bestyrelsen i hænde senest 4 uger før generalforsamlingen, dvs. 9. februar.
5. Valg af tre bestyrelsesmedlemmer og to suppleanter
Steen Elborne, Peter Myrhøj og Dorrit Nors Thomsen er på valg og modtager genvalg. Aase Christensen er på valg som suppleant, men ønsker ikke genvalg. Bestyrelsen foreslår Lisbeth Espensen som ny suppleant til bestyrelsen.
6. Valg af 2 revisorer og 1 revisorsuppleant.
Helle Juhl er på valg og modtager genvalg som revisor.
7. Eventuelt.

Med venlig hilsen

Bestyrelsen

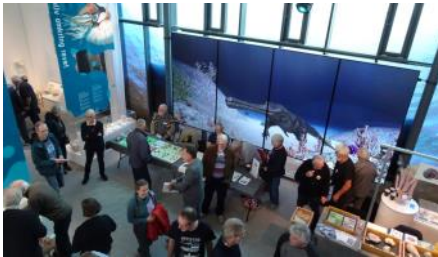
I flyveøglens fodspor!

Lørdag d. 26. oktober blev en ganske særlig dag i Faxe.

Sten Lennart, vores gamle konservator, overraskede os alle med et "STORT" kæmpefund, det vil sige en bid af en rørknogle på ca. 1 x 5 millimeter. Det må vist siges at være årets fund, og vi blev inviteret til at komme forbi på KANTEN hos Jesper Milàn og iagttage uhyrligheden, i "elektronmikroskopets" klare lys, altså i en flot forstørrelse på tv-skærm.

Dagen gav anledning til at møde og gense mange af de "gamle" fossilmøder, både os amatører og de mere proffe.

Dejligt at hilse på og få en god snak bl.a. med Sten L - Mette H - Peter B - Jesper M - Arne T - og Peter K, og en del flere. Herlig stemning, højt humør og "verdenspressen" - i hvert fald Sydsjællands Tidende var til stede og forudgående TV 2, med indslag under aktuelt.

Tillykke til Sten, og tak til Jesper på heavy metal.

Indlæg og fotos fra en deltager på dagen: Kjeld Bentzen

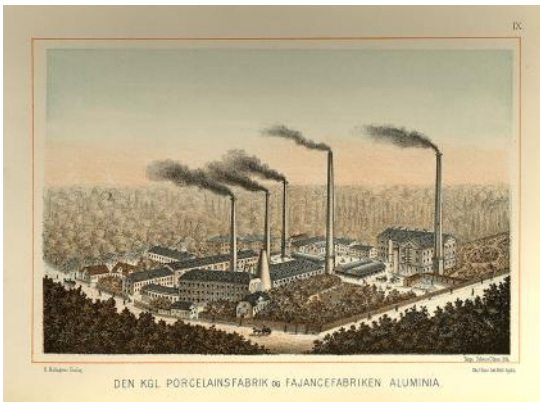
1919 til 1930. Maria skrev over 100 videnskabelige artikler, blandt andet om mammutter i 1887. Hun samlede over 10.000 fossiler.

Birgite Nicoline Christensdatter Sehensted-Turn

En dansk dame Birgite Nicoline Christensdatter Sehensted-Turn (født 1750 og gift Jørgensen 1773), fortjener at blive husket. Skipper Jørgensen blev blind i en meget ung alder og derfor overtog Birgite den omfattende forretning og udvidede den. Samtidig udlovede Den kongelige danske Porcelænsfabrik en større pengesum til den, der kunne finde brugbar feldspat i Norge. Dengang kunne en kvinde ikke rejse sammen med en mand. Madam Jørgensen udrustede et skib bemanded

med tyende og de roede langs Sørlandet. Birgite fandt feldspat i Naresten, Tvedestrand og fik pengesummen, men det lod hun sig ikke nøjes med. I 1792 eksporterede hun 69 tønder feldspat. Året efter steg salget til 175 tønder og indtil 1829 dominerede Birgite markedet for feldspat i Norge.

Hans Kloster

*Porcelænsfabrikken i København. Tegning fra ca. 1888.
Kilde: Wikimedia Commons*

Stenvennernes julefrokost

Lørdag den 30/11 var årets mulighed for at få genoplivet julefrokost traditionen. Og til at få hygget i selskab med andre stenvenner. 38 medlemmer havde tilmeldt sig og deltog i arrangementet, som blev afholdt i Fællessalen på Telefonfabrikken.

Bestyrelsen samt medlemmer som ankom tidligt pyntede og dækkede i fællesskab bordene, fandt den nødvendige service og fik stillet frem til de forskellige gavetrækninger. Kl. 13 var alle fremmødt og arrangementet begyndte.

Menuen var lækker højbelagt smørrebrød, som mættede godt. Under spisningen udtrak Finn Kiilerich i etaper numre på indgangsbilletten, og deltagerne kunne vælge en gave på bordet. Da maden var indtaget og kaffen var klar, blev der solgt lodder til amerikansk lotteri, en grøn- og en rød serie, med hver 9 vindernumre.

Sidste punkt på dagsordenen var pakkespillet, hvor deltagerne blev delt i grupper på 4-6. Steen Elborne stillede alarmer og derefter kunne der spilles. Det gælder om at slå 6'ere for at få en gave eller stjæle en fra én af de andre spillere i gruppen. Stemningen var høj og intensiteten kunne høres fra flere grupper.

Tekst og fotos: Frantz Strange

Turen til stenmessen i Hamburg d. 7. december 2024

19 morgenduelige mennesker var klar til afgang med Solibus mod Hamburg. De fleste stod klar kl. 06 på Sjælør s-togstation, København. De øvrige blev opsamlet under vejs ved afkørsel 37 Rønnede, afkørsel 42 Farø og Rødby. Vi var tilbage i København før kl. 23, med afgang fra Hamburg kl. 17.15. Turen kostede 600 kr.

Vel ankommet til Messehallerne, Modering 1A, 22457 Hamburg-Schnelsen, før middagstid, købte Finn indgangsbilletterne til alle. I alt var der 172 udstillere, fra mange lande, 5 udstillere fra Danmark. Udstillerne var fordelt i to store meget lyse sale. Sal A i stueplan med 78 udstillere og sal B, på 1. sal med 94 udstillere.

Mahogni obsidian. Foto: Finn T. Sørensen

Stand med rav. Foto: Finn T. Sørensen

Vi havde rigtig god tid til at se os omkring og købe ind. Forarbejdede smykkesten fyldte mest på udstillingen, dernæst mineraler og sidst fossiler. Fristelserne var store.

Mineralerne var ikke kun for mineralsamlere og til fremstilling af smykker. Der var de mineraler der havde indflydelse på ejerens helbred. F.eks. Mahogni obsidian der blev skåret og slebet til forskellige små rødbrune figurer, som skulle have en effekt på bl.a. blodgennemstrømningen i årerne, frigøre den seksuelle energi, især når begge partnere bar en Mahogni obsidi-

Opaler. Foto: Linda Petersen

an og mange andre gode effekter. Et par store stande med ravsmykker.

Flere stande havde opal, dels som smykkesten og dels rå opal med den omgivende bjergmasse. En stor stand med store klippestykker med opal var meget populært for børn, der kunne fiske små mineralstykker, indeholdende lidt opal, op af en beholder med vand og bagefter slibe dem. Desværre var der meget uden navn, både mineraler og fossiler. Flere stande med flotte og store ametyst geoder fra Uruguay og Brasilien. Ofte var der ingen angivelser af, hvor det enkelte mineral eller fossil kom fra.

Jeg skal have lidt med hjem til datteren. Foto: Finn T. Sørensen

Små fossiler fylder ikke så meget. Foto: Finn T. Sørensen

Fossilt træ var der en del af og uden navn eller herkomst. Der var fossilt *Araucaria* træ fra bl.a. Madagaskar. *Araucariakoglerne* fra Argentina var flotte og dyre. En stand havde tre forskellige arter. Den gennem lang tid kendte *Araucaria mirabilis* (til priser fra 180 EUR til 1100 EUR) fra Cerro Cuadrado forstenede skov i Santa Cruz, syd Argentina og en art opdaget

Et udvalg af kogler. Foto: Linda Petersen

*Så skete katastrofen. En *Araucaria alvarezii* hoppede op i lommen. Det blev dyrt. Foto: Finn T. Sørensen*

Pyritiserede ammonitter, trilobitter og forstenet træ.
Foto: Linda Petersen

omkring i år 2000, *Araucaria alvarezii* (priser omkring 220 EUR) fra provinsen Chubut, lidt nord for området hvor *Araucaria mirabilis* i Santa Cruz findes. *Araucaria alvarezii* er fra Nedre Kridttid. Koglerne fra denne art er ret store og kan blive op til 20 cm, men ved gennemskæring er de ikke helt så flotte som *Araucaria mirabilis* og derfor lidt billigere, 220 EUR for en gennemskåret kogle. Og så var der en helt ny art, *Araucaria cunceoii*

Fine trilobitter - for perfekte til at være fossile? Foto: Finn T. Sørensen

Recente skaller. Foto: Linda Petersen

fra samme område som *Araucaria mirabilis*, som er omkring 160 mio. år gamle. Her skulle man ryste op med 560 EUR, 860 EUR og 1200 EUR for de tre kogler der var udstillet. Sælgeren havde ingen yderlige oplysninger om *Araucaria cunceoii*.

Af andre fossiler var der mange tænder af *Mosasaurus* sp., *Spinosaurus* sp., hajtænder og få tænder af tidlige hvaler. Flere stande havde fossiler fra Marokko. En enkelt med meget fine trilobitter. Mange stande med gennemskårne og polerede ammonitter. En stand havde recente snegle og muslinger. På en anden stand blev vist hvordan man hurtigt kunne fremstille meget fine redskaber af flint, spydspidser, økser og pilespidser.

Der blev brugt mange penge. Ved messehallens indgang kunne man hæve EUR, men da jeg efter to gange forgæves havde forsøgt at hæve EUR med mit Visa kort, opgav jeg, så jeg måtte ud og låne lidt. Det kunne godt betale sig at ”prutte ” lidt om prisen. ”Can you give me a good price?” På den konto sparede jeg i alt 13 EUR.

Finn Kiilerich-Jensen havde arrangeret denne fine tur, tak.

Finn T. Sørensen

Det er verdens højeste bjerg, men måske har du slet ikke hørt om det

Intet punkt på Jorden er tættere på stjernerne end denne bjergtop.

Chimborazo i Ecuador er det højeste punkt på kloden målt fra Jordens indre. (Foto: Shutterstock)

Hvad er det højeste punkt på Jorden? Svaret på dette egentlig ret simple spørgsmål er ikke helt så åbenlyst, som man skulle tro.

Alle ved, at det er på toppen af Mount Everest, som hedder Chomolungma på tibetansk. Flere hundrede turister forsøger hvert år at nå toppen af verdens nok mest berømte bjerg.

Og toppen af bjerget er meget højt oppe. Der er så lidt ilt deroppe, at det har store konsekvenser for menneskekroppen, og kun få er nået derop uden at medbringe ilt.

Havoverfladen er nulpunktet

Men hvorfor kalder vi Mount Everest for verdens højeste bjerg? Mange undersøgelser og geografiske målinger, opdateret i 2020, har fastslået, at Mount Everest rejser sig 8.848,86 meter over havets overflade – altså højere end noget andet bjerg over havet.

Nu forholder det sig sådan, at vi mennesker engang besluttede, at havoverfladen er nulpunktet, når vi måler bjerge og højder på kloden.

»Men egentlig kunne det være et hvilket som helst andet punkt på Jorden,« siger Haakon Fossen, som er professor i geologi ved Universitetet i Bergen.

Der er nemlig andre måder at forstå, hvad det højeste punkt på Jorden er, ifølge forskeren.

Everest blev første gang besteget fredag 29. maj, 1953 af sherpaen Tenzing Norgay og newzealænderen sir Edmund Hillary. (Foto: Vyacheslav Argenberg / CC BY 4.0)

Tættest på verdensrummet

Den bjergtop, der er tættest på verdensrummet, er ifølge National Ocean and Atmospheric Administration (NOAA) den udslukte vulkan, Chimborazo.

Chimborazo er officielt det højeste bjerg i Ecuador med sine 6.263 meter over havets overflade.

Ved første øjekast er Chimborazo måske ikke helt så imponerende som Mount Everest, men Chimborazo rejser sig faktisk mere end 2.000 meter over toppen af Mount Everest; hvis vi altså måler fra midten af Jordens indre.

Placeret på en bule på kloden

Vulkanen er placeret på en slags forhøjning, der er opstået, hvor Jorden buler ud på midten ved ækvator, som kaldes 'equatorial bulge' på engelsk.

»Der er ikke noget nyt i, at Jorden ikke er kuglerund. Det var Isaac Newton også inde på,« siger Haakon Fossen.

Isaac Newton var blandt de første til at vise, at Jorden bulede ud langs ækvator, ifølge opslagsværket Britannica.

Det er ikke til at se det, hvis man ikke lige ve' det, men kloden buler faktisk ud på midten langs ækvator. (Foto: NASA)

Bulen kommer blandt andet fra de kræfter, der opstår som følge af Jordens hurtige rotation og Jordens egen tyngdekraft.

Vulkanen i Ecuador er placeret på toppen af denne bule, og det betyder, at toppen af bjerget er fysisk længere fra midten af Jordens indre end toppen af Mount Everest.

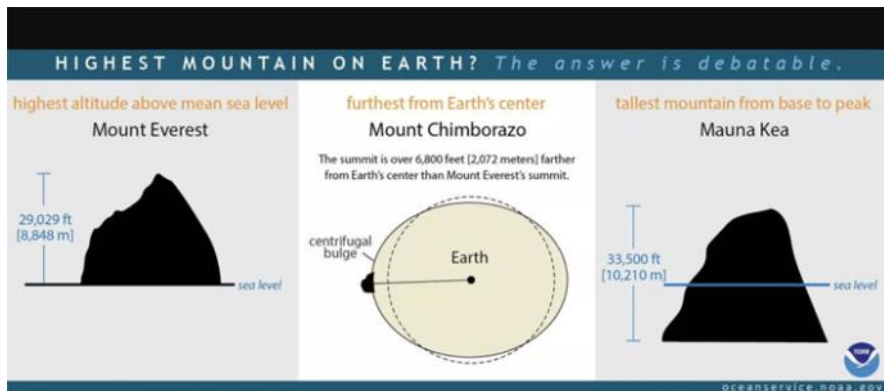
Hvor verdensrummet begynder, er et helt andet spørgsmål, der både handler om fysik og jura.

Hvor begynder verdensrummet?

Målingerne kommer fra samarbejdet mellem NOAA og National Geodetic Survey (NGS) i USA, som har et netværk af blandt andet satellitter, der laver meget præcise målinger af ændringer i havniveauet eller jordskorpen.

»Det er en anden måde at se højde på, der giver et helt andet perspektiv af Jorden,« siger Haakon Fossen.

Men der er flere måder at vurdere, hvor højt et bjerg er.

En sammenligning mellem de højeste bjerge. På illustrationen i midten kan vi tydeligt se 'bulen' langs ækvator, som Chimborazo ligger på toppen af. Bulen er dog overdrevet i illustrationen. (Illustration: NOAA)

Er dette bjerg måske det højeste?

Vulkanen Mauna Kea på Hawaii kan også gøre krav på titlen som det højeste bjerg på Jorden, hvis vi altså måler fra foden af bjerget helt til toppen.

Toppen af Mauna Kea strækker sig cirka 4.200 meter over havets overflade, men fortsætter helt ned til havbunden, så den samlede højde er et godt stykke over 10.000 meter fra bund til top.

»Det er en meget realistisk måde at se højden på et bjerg på,« siger Haakon Fossen.

»De fleste vil nok se det som den faktiske, reelle højde.«

Men hvorfor er det så vigtigt, hvilket bjerg er det højeste?

»Helt fra vi er små børn, forsøger vi at finde ud af, hvad der er højest, lavest og størst og mindst. Der er noget, der appellerer til den menneskelige hjerne,« mener Haakon Fossen.

Mount Everest mister formentlig ikke sin status baseret på disse alternative måder at se højdepunkter på Jorden på. Men det kan måske sætte turismen til ét af verdens højeste bjerge lidt i perspektiv.

Sakset fra Videnskab.dk d. 30/11-2024

Stump af Danmarks første flyveøgle-fossil fundet ved Stevns Klint

For første gang er der fundet rester af en flyveøgle i Danmark. Den har ikke været større end en måge.

Knoglestykket fra flyveøglen fra Stevns Klint stammer fra en lille flyveøgle, som ikke var større end en lille måge. (© 10Tons)

En lillebitte stump af en knogle, fundet ved Stevns Klint nær Holtug på Østsjælland, har skrevet danmarkshistorie. Det er nemlig første gang, der er blevet fundet rester efter en flyveøgle i det område, vi i dag kender som Danmark.

Det skriver Østsjællands Museum i en pressemeddelelse.

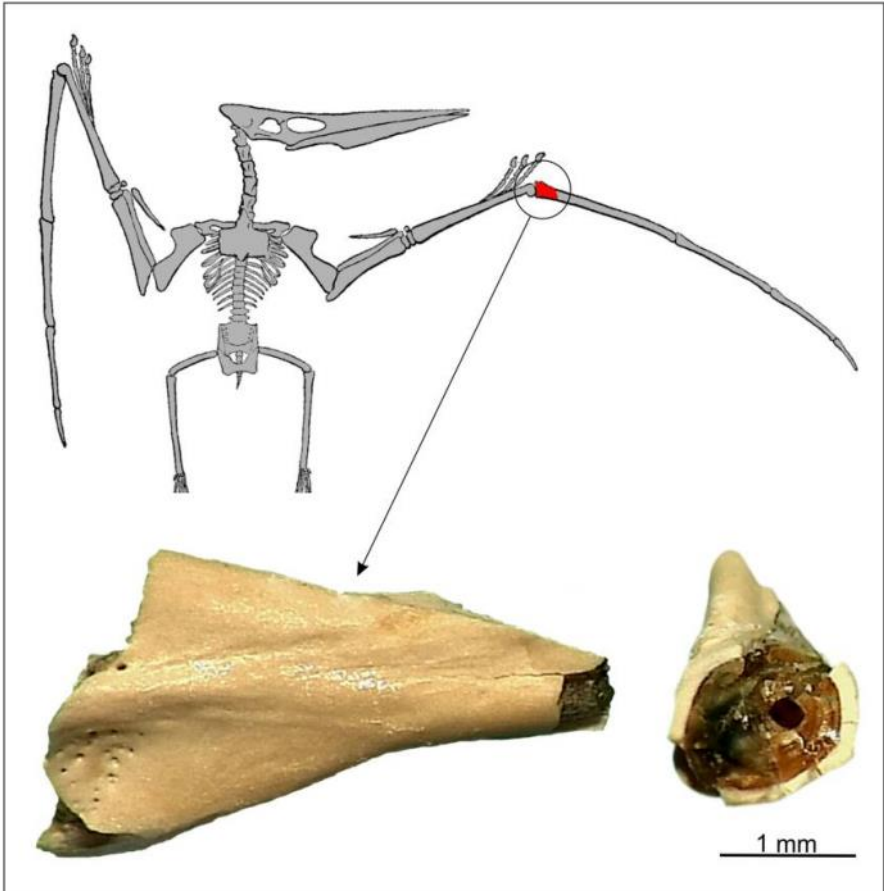
Stumpen, som ikke er mere end fem millimeter lang og 1,3 millimeter tyk, blev fundet af konservator Sten Lennart Jakobsen fra Geomuseum Faxe.

- Igennem de mere end 50 år jeg har samlet fossiler ved Stevns Klint, har jeg aldrig forestillet mig at skulle finde et stykke flyveøgle. Det var som at vinde hovedgevinsten i Lotto, fortæller han.

Sten Lennart Jakobsen bemærkede straks noget usædvanlig ved knoglestumpen, nemlig at den var hul og havde en knoglevæg, der kun var 0,1 millimeter tyk. Knogler, som kun kendes hos fugle og de uddøde flyveøgler, skriver museet i pressemeddelelsen.

Flyvefingeren

Palæontolog Bent Lindow har undersøgt knoglestykket. Han er ekspert i fossile fugle og efter hans vurdering, er der tale om et stykke af flyvefingeren fra en flyveøgle.

Palæontolog Bent Lindow vurderer, at fundet er et stykke af flyvefingeren fra en flyveøgle. Her markeret med rødt. (© Østsjællands Museum)

Fundet har gjort museumsinspektør Jesper Milån fra Geomuseum Faxe begejstret. - Det er det vigtigste fund, der er blevet gjort ved Stevns Klint i de 15 år, jeg har arbejdet her, siger han.

Museumsinspektøren har aldrig været i tvivl om, at flyveøglerne må have været her, fordi de var udbredt over hele verden. Men det er altså først nu, rester fra en er blevet fundet i dansk kridt.

- Fundet er særligt spændende, fordi det er fundet i det allerøverste lag af kridtet, derfor ved vi, at denne flyveøgle levede inden for de sidste 50.000 år af Kridttiden, som var for 66 millioner år siden, og at den var blandt de allersidste flyveøgler på jorden, siger Jesper Milån.

Se knoglen på lørdag (26/10-2024 Red.)

Interesserede kan allerede se fundet på lørdag, hvor der holdes fossilernes dag på Geomuseum Faxe.

Fremvisningen og formidlingen giver lidt udfordringer, for der er ikke meget at vise frem.

- Derfor sætter vi et kraftigt digitalt mikroskop op, så besøgende på Fossilernes dag har en chance for at se det ordentligt. Vi låner også en model af en lille flyveøgler fra firmaet 10Tons, som laver modeller af fortidsdyr til museer. Det kan give et indtryk af, hvor knoglen kommer fra, siger Jesper Milàn i pressemeddelelsen.

Flyveøgler

Flyveøglerne opstod som dyregruppe tilbage i midten af den geologiske tidsperiode Triastiden, for omkring 245 millioner siden, og de var lufrummets absolutte herskere indtil slutningen af Kridttiden, hvor de uddøde sammen med de store dinosaurer.

Flyveøglerne fandtes i alle størrelser, lige fra bittesmå former ikke større end en spurv, til kæmper med et vingefang på over 12 meter.

Sakset fra dr.dk/nyheder d. 20/10-2024

Se også Kjeld Bentzens omtale af hans møde med fossilet på side 4.

Mineraler sælges

Hans Kloster sælger ud af sin mineralsamling og har 4.148 mineralarter til salg, samlet eller delvis.

Samlingen består af 10 vitriner, 17 træskabe, 7 stålskabe, og kasser på reoler.

Fundstederne tæller blandt mange Långban, Norge, Grønland, Tyskland, Tsumeb og Binntal.

Blandt stykkerne er bl.a. opaler, meteoritter, guld og slibesten.

Interesserede kan kontakte Hans på:

E-mail: hanskloster@webspeed.dk

Mobil: 51956521

Københavnske Urban-facade-fossiler

Af Allan David Simonsen - 2024

Facade fossiler

Til flere bygninger af ældre dato, som 1800-tallets pakhuse og middelalderkirker, har der været benyttet kalksten som gulvbelægning og som facadesten. Disse kalksten rummer en mængde fossiler fra perioderne Silur og Ordovicium.

De sten der er brugt som gulvbelægning er polerede, men facadesten kan være af rå karakter, så fossilerne hænger ud. Fra grågrøn og rød ortoceratitkalk med trilobitter og Silur revkalk med koraller og brakiopoder. Flere steder på Indiakaj, Langelinie kaj og Operabygningen, kan gøres en omfattende fotosafari.

På Københavns Hovedbanegård kan der også findes rød gulvbelægning med ortoceratitter (ved udgangene) og i det nu lukkede Brønshøj posthus var det gråfarvede fliser.

Langelinie kaj i ortho-kalk.

Ortoceratitkalk kendes på de rette blæksprutteskaller, og kendes også som Ølandskalk, men har også været aflejret og udvundet flere steder i Sverige, herunder Billingen i Västergötland. Kalkstenen er aflejret i et miljø, hvor der har været jern til at farve sedimentet rødt, senere er der sket en havniveau-stigning og der er afsat glaukonit, som derved har skiftet farven til grågrøn. På Bornholm er der et brud ved Skelbro med Komstadkalk, som er gråsort.

Så man kan have de samme typer af fossiler i forskellige farver.

Meget smalle buede kamre, muligvis en *Danoceratid*.

Endoceras (?).

Orthoceras (?).

Endnu en *Danoceras* (?).

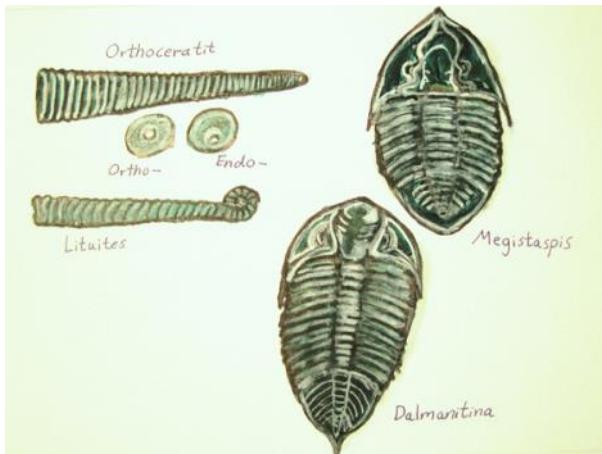
Lituites lituus, med krølle på halen.

Orthoceratitter

Trilobit

Et haleskjold fra en trilobit, *Megistaspis*.

Tegningen viser formen på en *Orthoceratit* og *Lituites*. Desuden også to trilobit-former som *Dalmanitina* og *Megistaspis*. Den sidstnævnte forekommer til tider i ortoceratitkalk, dog mest kun som haleskjold. Det kan måske være, at denne skal bliver smidt, når der skal reproducere, hvilket også sker hos andre arthropoder, krabberne.

Klassifikation

Række	Mollusca
Klasse	<i>Cephalopoda</i>
Underklasse	<i>Coleoidea</i>
Orden	<i>Octopoda</i>
Orden	<i>Decabrachia</i>
Underorden	<i>Sepioidea</i>
Underorden	<i>Belemnitida</i>

Blæksprutter hører under bløddyr, hvor inddelingen af ottearmede (Octo.) og tiarmede (Deca.) findes. De såkaldte tiarmede havde navnet *Decapoda*, men for ikke at blive indviklet i krebsdyr med samme ordensnavn er det ændret. Den nulevende *Sepia* har en flad skal, hvor belemnitter har en cylindrisk hård skal (rostrum), kendt som vættelys.

Klassifikation

Underklasse	Nautiloidea
Orden	<i>Nautilida</i>
Orden	<i>Orthoceratida</i>

Der er en spændende gruppe af blæksprutter der har ydre skaller, især som fossiler.

Af ukendte årsager har nautilerne overlevet mange perioder og findes i det Indiske ocean som levende fossil. I Ordovicium var der en opblomstring af skalformer som snoede, buede og lange rette skaller som orthoceratitter. Inddelingen af tidlige former er omfattende i Ordovicium og Silur, det er ikke lige nemt at bestemme fossiler, der er flere grupperinger end nævnt.

Operaens cephalopoder

Operahuset har en facade belagt med lysebrun marmor, der indeholder belemnitter og ammoniter fra Jura-perioden. Marmor er kalksten, som har været udsat for varme og tryk, pga. kontinentaldrift. Derfor bærer nogle af ammoniterne præg af at blive metamorfe, med krøllede skaller i stil med Dali's malerier.

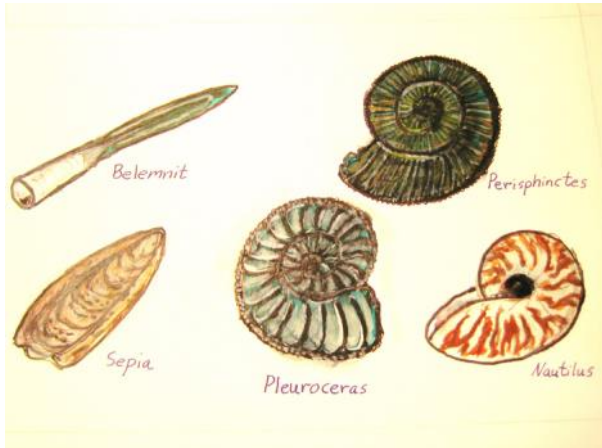
Ammonit.

Mere ammonit.

Belemnitskal fra Jura, det kan være *Hibolites*. I Nedre Kridt fra England er det muligt at finde en efterkommer i Folkstone, nemlig *Neohibolites minimus*.

Tegningen viser den cylinderformede belemnitskal og den flade *Sepia*.

To eksempler på ammonitter, *Perisphinctes*, *Pleuroceras* og den recente *Nautilus*.

Klassifikation

Inddelingen af ammonoider, er efter skallernes udvikling af mere specialiseret

Underklasse	Ammonoidea
Overorden	<i>Palaeoammonoidea</i>
Overorden	<i>Mesoammonoidea</i>
Overorden	<i>Neoammonoidea</i>
Orden	<i>Ammonitida</i>

foldede kammervægge (septa) og perioderne.

Tidlige former er fra Devon (Palaeo-, tysk: altammoniten) og har enkelt opbyggede kamre, eksempelvis *Goniatites*. I Karbon og Trias kommer der mere foldning af kamrene, som hos *Ceratites*. Mere komplekse former er i Jura og Kridt, med det der kendes som ammonitter.

Hos de blæksprutter, der kaldes belemnitter, er der en indre patron-formet skal (rostrum) af calcit.

Skallen har en tragtformet ende (phragmocone) der kan være kammerdelt (septa med siphon), men det er mest hos belemnitter fra Jura og Nedre Kridt som *Neohibolites* og *Pachyteuthis*.

Bløddyr som blæksprutter, ammonitter og belemnitter kan lave skaller af calcit (calciumcarbonat) og ikke mindst flere varianter af mineralet, mere krystallinsk og det mere amorfe perlemor.

Belemnit-skallen består af massiv calcit, hvor der hos *Actinocamax mammilatus* fra Ignaberga, Sverige (Campanien) er en tydelig opbygning af tilvækstlinjer (år-ringe???), dog ikke tydelig hos belemnitter fra Møn. Krystallerne er trådformede og sidder i pæne bånd, derfor brækkes skallen op i rette stykker. Det kan ske, at bare det yderste tilvækstlag ryger, og det ser ud som om, at to belemnitter sidder sammen.

Når blæksprutter har forplantet sig og æg er placeret, så dør mange individer af udmattelse, deraf forklaringen på belemnit-kirkegårde, kalksten med mange vætelys. Dette tilfælde kan også observeres hos de nulevende tiarmede blæksprutter,

desuden kan det også forklare lagserier med mange ortoceratitter og ammoniter. Hvis man vil se på fossiler og flotte kalksten eller pegmatit udfældninger i granit, så skal der bare kigges rundt om hjørnet.

Man kan håbe på at flere gamle bygninger bliver bevaret, især den botaniske have omkring Palmehuset.

Telefonfabrikken fejrer 20 års fødselsdag

Lørdag den 1. marts 2025 fylder Telefonfabrikken 20 år som kulturhus. Dette bliver fejret med et åbent hus-arrangement, hvor de faste foreninger og grupper inviterer gæster indenfor for at opleve husets mange aktiviteter.

Stenvennerne vil være repræsenteret med medlemmer fra slibeholdet. Mød op og hils på, og oplev hvad der findes af andre interesseområder. Alle er velkomne!

Fejringen kommer til at foregå mellem kl. 11-15 på Telefonfabrikken, Telefonvej 8, 2860 Søborg.

**TELEFON
fabrikken**
Gladsaxe Kulturhus

Diaspor – sultanit

Diaspor er kendt som det vigtigste mineral i bauxit, der desuden består af bøhmite og gibbsite. Diaspor blev først beskrevet af René Just Haüy i 1801. Navnet er efter det græske ord diaspheirein, der betyder at spredes (under opvarmning). På engelsk betyder Die at dø og spore er en svamp. Diaspor blev dannet for 30 millioner år siden.

Som ædelsten blev diaspor opdaget i Anatolien, Tyrkiet i 1977 og guldsmeden i Istanbul Murat Akgün kaldte den sultanit, der i Florida 2012 kaldtes csarit. Den første gemmologiske beskrivelse kom i 1980 ved Scarialt. I perioden 1978-82 blev der illegalt solgt 7,5 tons sultanit. Dets farveskifte fra grøn i sollys til hindbærrød, brun eller gul i kunstlys har gjort den meget efterspurgt og dermed påvirket prisen. Det førte så – næsten selvfølgelig – til en kunstig sultanit i 2016 fremstillet af glas, neodym og praseodym, der kun kostede en brøkdel af den ægte vare, som navnlig kendes på en højere hårdhed.

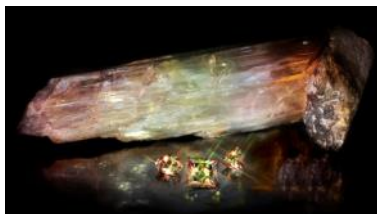

Foto: Advanced Gemological Laboratory

Hans Kloster

Skriv til Lapidomanen

Spændende stof fra medlemmerne er altid velkomment.

Indlæg kan mailles til redaktionen

frantzstrange@gmail.com - steen.a.elborne@email.dk

HUSK ved eventuelle ændringer af klubbens program, vil dette så vidt muligt blive oplyst på vores hjemmeside.

Gamle numre af Lapidomanen vil kunne købes af kassereren på klubmøderne.

Artikler må gengives i andre stenklubbers blade med kildeangivelse.

Andre klubbers blade til Stenvennerne sendes til:

Kontaktperson Finn Kiilerich-Jensen, Blishøj 3, 1.tv., 3000 Helsingør

Mail: stenvennerne@gmail.com

Stenvennernes forårsprogram 2025

Januar

- 03. Aflyst – grundet renovering/ombygning af mødelokale på Mørkhøj Bibliotek.
- 10. Aflyst – grundet renovering/ombygning af mødelokale på Mørkhøj Bibliotek.
- 17. Aflyst – grundet renovering/ombygning af mødelokale på Mørkhøj Bibliotek.
- 24. Aflyst – grundet renovering/ombygning af mødelokale på Mørkhøj Bibliotek.
- 25. **Stenauktion.** Eftersyn kl. 11-13. Auktion kl. 13. Kaffepause ca. kl. 15. Afholdes på Telefonfabrikken, Fællessalen, Telefonvej 8, 2860 Søborg.
- 31. Aflyst – grundet renovering/ombygning af mødelokale på Mørkhøj Bibliotek.

Februar

- 07. **Medlemsmøde** – små historier fra medlemmerne.
- 14. Vinterferie, intet møde.
- 21. **Michael Bak, *mineralhandler*:** Klassiske europæiske mineral lokaliteter.
- 28. **Allan David Simonsen, *klubmedlem*:** Hajer.

Marts

- 01. **Telefonfabrikken -20-års fødselsdag.** (*se side 24*)
(Stenvennerne arbejder i værkstedet kl. 11.00 – 15.00)
- 07. **Generalforsamling** (*se side 2 og 3*)
- 14. **Kjeld Bentzen, *klubmedlem*:** Geologiens påvirkning af klimaet på vores klode.
- 21. **Kristoffer Szilas, *associate professor ved KU*:** Mineraler og krystaller – systematik og dannelse – del 2.
- 28. **Cecilie Thaarup, *geolog*:** Svalbard.

April

- 04. **Medlemsmøde** – porfyrer. Medbring dine bedste porfyrer og porfyrer du ikke har bestemt, så vil vi prøve at bestemme dem.
- 11. **Peter Tang Mortensen, *fossilsamler*:** Davinde Stenmuseum og dets samling af stenarter og fossiler fra Tarup-Davinde og Gundstrup graveområdet.
- 18. Påske: Langfredag, intet møde.
- 25. **Foredragsholder fra 'Forskningens døgn'.**
(Listen over foredrag og foredragsholdere frigives den 7. januar 2025)

KLUBLOKALE ADRESSE FOR MØDER :
MØRKHØJ BIBLIOTEK
ILBJERG ALLÉ 38 A, 2730 HERLEV
www.stenvennerne.dk

ALLE MØDER BEGYNDER KL. 19.00 OG DØRENE LUKKES KL. 22.00
SMYKKEVÆRKSTEDET I TELEFONFABRIKKEN, TELEFONVEJ 8,
2860 SØBORG (kun åbent for tilmeldte til holdet eller efter aftale med Lisbeth Espensen)

DEADLINE FOR NÆSTE LAPIDOMAN 3. MARTS 2025

STENVENNERNES KONTAKTPERSONER :

Kasserer og kontaktperson:

Finn Kiilerich-Jensen, Blishøj 3, 1.tv., 3000 Helsingør 3027 2581
Bankkonto (i Nordea): 2255-8972486621 Foreningen af Stenvenner
mail: stenvennerne@gmail.com

Kasserersuppleant: Johnny Rinds, Fredericiavej 59 B, 3000 Helsingør 3965 4475

Sekretær: Steen Andrew Elborne, Frederik 7 Vej 29, 3450 Allerød 4828 0508

Bestyrelsesmedlem: Peter Myrhøj, Søtoften 15, 2820 Gentofte 3011 3968

Frantz Strange, Vardegade 10, 2. tv., 2100 Kbh. Ø 2680 3543

Dorrit Nors Thomsen, Øster Allé 25, 4., Lejlighed 151, Kbh. Ø 2176 4956

Dorthe Korsbech, Grønnemose Alle 130, 2860 Søborg 2447 3095

Suppleant: Finn T. Sørensen, Slotsparken 70, 2880 Bagsværd 4498 2593

Aase Christensen, Bellisvej 55, 3450 Allerød 2462 2423

Redaktion: Frantz Strange, Vardegade 10, 2.tv., 2100 Kbh. Ø 2680 3543

Steen Andrew Elborne, Frederik 7 Vej 29, 3450 Allerød 4828 0508

Sølvværksted og slibeværksted: Lisbeth Espensen, Nyskiftevej 37, 2610 Rødovre 2671 3710

Slibeværksted: Thomas Brandt Hesselkjær, Bogtrykkervej 25 4.th, Kbh. NV 2252 1081

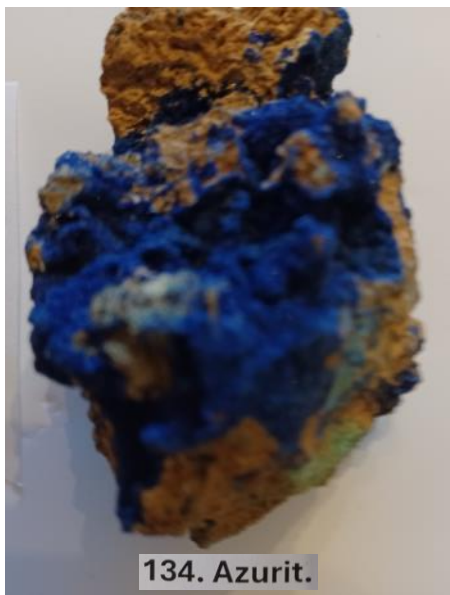
Webmaster: Finn Kiilerich-Jensen, Blishøj 3, 1.tv., 3000 Helsingør 3027 2581

Nye medlemmer – Vi byder velkommen til:

Tina Grøntved
 Anja Pedersen

Godbidder til auktionen

Fotos: Hans Kloster og Peter Myrhøj